

УДК 37.091.3::91(497.11)

37.091.33-027.22:91(497.11)

373.3.013.32(497.11)

Оригинални научни рад

Примљен 31/3/2025

Прихваћен 10/4/2025

doi:10.5937/metpra28-57906

Миланка Г. Џиновић¹

Универзитет у Београду, Факултет за образовање учитеља и васпитача
Београд (Србија)

ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА ПРИМЕНУ ТЕРЕНСКЕ НАСТАВЕ У ГЕОГРАФИЈИ

Сажетак: Циљ овог примењеног истраживања јесте утврдити факторе који утичу на заступљеност примене теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја од петог до осмог разреда, према мишљењу 111 наставника у Републици Србији, у зависности од њиховог наставног искуства и академског образовања. Теоријска основа су елементи еманципаторске дидактике. Резултати указују на чињеницу да је још увек недовољан број наставника географије спреман да реализује овакав облик рада, иако су свесни многобројних предности теренске наставе, наводећи да су узрок томе време и рад потребни за организацију, док су наставници који користе теренски рад истакли да је он најинтересантнији део њихових наставних активности. Педагошке импликације ових налаза упућују на потребу да се образовна политика (број часова у наставним програмима и друго) посвети могућностима да наставници имају услове за овај вид наставних активности у настави географије.

Кључне речи: ванучионичка настава, географски садржаји, наставници, основна школа, теренска настава

¹ milanka.dzinovic@uf.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-1143-626X>

УВОД

У методичко-дидактичкој литератури присутне су разлике у дефинисању појма наставе која се остварује ван учионице. Међутим, већина прихвата (Borić i sar., 2010; Borić i Škugor, 2012; Lukša i sar., 2014; Sever i sar., 2017; Zelembroz i sar., 2022) да је реч о облику образовно-васпитног рада, чији је циљ оспособљавање ученика за решавање проблема, истраживачким радом ван учионице.

Де Зан (De Zan, 1999) наводи облике изванучионичке наставе: наставне посете, излети, екскурзије и школа у природи, док Скок (Skok, 2002) овој класификацији придружује: теренску наставу, летовање, зимовање и логоровање. Применом истраживачког рада ван учионице, најчешће наставом у природи (Cenić et al., 2023; Golubović-Ilić, 2024), излетима (Milohanić, 2023), амбијенталном наставом (Mitić i sar., 2022), бавили су се многи истраживачи, међутим, код нас су ретка истраживања о теренском раду у настави географије (Ristanović i sar., 2024), иако у свету добијају на значају (Lambert & Reiss, 2016; Oktavianto, D. A. et al., 2024; Tandarić, 2016).

Теренски рад у настави географије је један од облика ванучионичке наставе и представља начин учења кроз инеграцију стечених знања у учионици и стицање знања непосредним тимским наставним радом у географском простору (Đukićin Vučković i sar., 2019) у коме је акценат на проблемском и истраживачком приступу (Buzjak i sar., 2015; Živković, 2015). Према Кент и Фоскет (Kent & Foskett, 2000), географија без теренског рада је као наука без експеримената. Она захтева измењену улогу наставника и ученика у односу на друге облике рада. Наставник је координатор који ученике уводи у правилно географско посматрање природних објеката, појава и процеса, чиме код њих подстиче радозналост да активно учествују у реализацији проблемских задатака; развија истраживачки дух и критички однос према процесима који су у природи; развија вештине тимског рада, подстиче ученике да критички размишљају показујући толеранцију према другима; развија код ученика интердисциплинарни приступ садржајима и др. (Džinović & Tadić, 2021).

У методичкој литератури се могу срести различите класификације теренске наставе, међу којима:

- *Према садржају*: тематске; вишетематске; комплексне или интердисциплинарне.
- *Према трајању*: теренски наставни час (1–2 блок часа); полудневна (4–6 часова); једнодневна (8–10 часова); вишедневна теренска настава (Brazda, 1985).

Теренска настава се реализује кроз више фаза: избор терена и наставног садржаја; припрема (дидактичко-методичка и техничка); реализација; евалуација; закључак и презентација. Она омогућава реализацију географског истраживања на задату тему у локалној средини – завичају, на основу кога ће ученик по завршетку бити у стању да стечена сазнања непосредно примењује у пракси.

Истраживање о факторима примене теренске наставе у географији је логичан наставак истраживања (Radulović et al., 2023) где су се студенти Учитељског факултета изјаснили да наставници током њиховог претходног образовања углавном нису користили теренску наставу

у настави географије (68%) и уопште нису користили (13%). Само 5% испитаника су навели да су географске садржаје реализовали путем овог облика рада, где је акценат био на практичним активностима. Постоји мноштво чинилаца – фактора који одређују успешност наставе неког предмета. То су кадрови (који треба добро да познају научне чињенице које преносе ученицима и методике наставног предмета), логистичка подршка настави (наставни објекти и наставна средства) и програм наставног предмета. С циљем сагледавања фактора примене теренске наставе, у којима ученик активно учествује у извођењу наставног процеса, где је принцип очигледности посебно истакнут, а где је доминантан контакт са „изворном стварношћу“ (Husanović-Rejnović, 2011), спроведено је ово истраживање како би се у наставу географије унела могућа побољшања.

Циљ истраживања

Циљ овог истраживања је утврдити факторе који утичу на заступљеност примене теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја у основној школи, у зависности од *наставног искуства и академског образовања*. Желело се установити и степен присутности употребе теренске наставе приликом реализације географских садржаја, према мишљењу наставника, што би требало да допринесе укупном сагледавању стања, а на основу резултата да се предложи с циљем побољшања квалитета географског образовања.

На основу формулисаног циља истраживања постављени су *истраживачки задаци*:

1. Утврдити заступљеност ванучионичке наставе приликом реализације географских садржаја, од петог до осмог разреда, као и преференцију наставника према одређеном облику рада, у зависности од наставног искуства и академског образовања.
1. Утврдити перципиране предности теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја, а у зависности од наставног искуства и академског образовања.
2. Утврдити да ли су наставници током школовања и стручног усавршавања стекли довољно знања о примени теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја.

Хипотезе

На основу задатог циља истраживања формулисана је *ошта хипотеза*:

Претпоставља се да наставници повремено користе (једном у полугодишту) теренску наставу за реализацију географских садржаја, да имају позитиван став о примени теренског рада у настави географије и да се сматрају компетентним за њено реализовање, али да су недовољно спремни за овакав облик рада наводећи „проблеми око организације и додатан рад“ који ометају реализацију.

У настојању прикупљања што детаљнијих сазнања о наведеном проблему, постављене су *посебне хипотезе*:

Пошло се и од посебних претпоставки да ће истраживањем бити утврђено да постоје статистички значајне разлике између преференција и примене.

МЕТОД

Узорак

Емпиријско истраживање је спроведено школске 2023/24, путем онлајн анкете. Узорак су чинили 111 наставника географије, који предају ученицима од петог до осмог разреда основне школе, са територије Републике Србије. На основу анкетног упитника дошло се до података о полу наставника: мушких 30,63% ($f = 34$) и женских 69,37% ($f = 77$), као и о стручној спреми: вишу стручну спрему има 13,51% ($f = 15$), високу 86,49% ($f = 96$). Да бисмо утврдили дужину наставног искуства за одговоре које су дали, наставнике смо према стажу сврстали у четири категорије: а) 0–9 год. = 9,01% ($f = 10$); б) 10–19 год. = 63,06% ($f = 70$); в) 20–29 год. = 15,32% ($f = 17$) и више од 30 год. = 12,61% ($f = 14$).

Инструмент

За потребе овог истраживања конструисан је посебан инструмент како бисмо утврдили факторе примене теренске наставе приликом обраде географских садржаја у другом циклусу обавезног образовања, како би се у наставу унела могућа побољшања. Упитник се састоји од две целине: прва група питања се односи на опште податке о узорку; други део су питања која се односе на мишљења наставника о: заступљености ванучионичке наставе приликом реализације географских садржаја од петог до осмог разреда, као и преференцији наставника према одређеном облику рада у зависности од наставног искуства и академског образовања; перципираној предности теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја, такође, у зависности од наставног искуства и академског образовања и оспособљености наставника географије за примену теренске наставе. У оквиру сваке тврдње, наставници су помоћу петостепене Ликертове скале оцењивали ниво слагања (вредност 1 означава потпуно неслагање, док вредност 5 означава потпуно слагање). Cronbachov Alpha коефицијент је прихватљив ($\alpha = 0.79$), што показује значајну поузданост за истраживање.

Статистичка анализа

Пошто су вредности skewness and kurtosis биле ван опсега од -1 до +1 (Tabachnick & Fidell, 2007), коришћени су непараметријски тестови. Дескриптивна статистика, корелација помоћу Спирмановог коефицијента и χ^2 тест коришћени су за утврђивање да ли постоје статистички значајне разлике између варијабли. Такође је коришћена повезаност између варијабли – кростабулирање (коефицијент контингенције – c). Све анализе су обављене коришћењем софтвера SPSS 21.0.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

На основу дефинисаних истраживачких задатака, резултати су приказани у три дела.

Заступљеност ванучионичке наставе приликом реализације географских садржаја од петог до осмог разреда, као и преференција наставника према одређеном облику рада, у зависности од наставног искуства и академског образовања

Облици ванучионичке наставе: наставне посете, излети, екскурзије, настава у природи, теренска настава, летовање, зимовање и логоровање су различито заступљени у оквиру разредне и предметне наставе. Према важећем „Правилнику о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи“ и „Правилнику о организацији и остваривању екскурзије у средњој школи“ Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије прописује услове за организацију и остваривање овог облика наставе, при чему се од облика ванучионичке наставе наводе само: настава у природи и екскурзије. Међутим, наставници имају могућност да своју редовну наставу географије реализују и ван учионице, на терену.

Како би се добио увид у заступљеност ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја од петог до осмог разреда, и преференцију наставника према одређеном облику рада анализирана је учесталост по категоријама: теренска настава (85,59%); екскурзије (82,10%); излети (72,63%); настава у природи (23,43%) и други облици ванучионичке наставе (12,61%). Питање је гласило: Да ли сте током рада, приликом реализације географских садржаја, користили неки од облика ванучионичке наставе (могуће навести више одговора). Следеће питање је било: Који је најзначајнији разлог употребе наставног рада који сте навели као најзаступљенији? Питање је било отвореног типа, међутим, одговори су се могли сврстати у две категорије: ученик активно учествује у извођењу наставног процеса и принцип очигледности је посебно истакнут у оквиру овог облика ваннаставног рада.

Истраживање, даље, указује да 3,60% ($f = 4$) наставника веома често (једном недељно) реализује географске садржаје применом теренске наставе као најзаступљенијег облика ванучионичке наставе, 5,41% ($f = 6$) често (једном месечно), 63,97% ($f = 71$) повремено (једном у полугодишту), док 12,61% ($f = 14$) наставника ретко (једном годишње) или 14,41% ($f = 16$) никада не реализује географске садржаје овим начином рада. Хи-квадрат показује да је разлика у учесталости одговора статистички значајна $\chi^2 = 19,78$; $df = 1$; $p = 0,00$, на основу чега можемо закључити да већина наставника повремено користи овај облик ванучионичке наставе.

Желело се утврдити и зашто наставници теренску наставу, као облик ванучионичке наставе, при реализацији географских садржаја, ретко или никада не користе (27,02% [$f = 30$]). Питање је, такође, било отвореног типа, међутим, одговори су се могли сврстати у три категорије: време и рад поприједни за организацију, који се „свакако, не може узети као релевантан разлог јер сваки лични напор у остваривању погодне атмосфере за постизање бољих ученичких резултата се сматра и личном професионалном satisfакцијом“ (Ristanović i sar., 2024, str. 34); тешкоће

при добијању сагласности и финансијска демотивација наставника за реализацију теренске наставе, док су наставници који користе теренски рад истакли као најинтересантнији део својих наставних активности „свесни организационих предуслова који се стављају пред њих приликом осмишљавања и спровођења таквог вида наставе, али га се радо прихватају јер су резултати очекиваног постигнућа њихових ученика изнад просечног“ (Ristanović i sar., 2024, str. 34).

Резултати истраживања су у складу са истраживањем Михајловић (Mihajlović, 2012), где је од облика ванучиониичке наставе, настава у природи најзаступљенија у разредној настави (82,68%), док Ристановић и сар. (Ristanović i sar., 2024) наводе да је теренска настава најзаступљенија у предметној настави (где само 12% наставника „спроводи“ теренски рад и то веома често).

На питање: *са ученицима којег разреда најчешће географске садржаје реализујете применом теренске наставе*, као обликом ванучиониичке наставе, наставници су дали следеће одговоре: са петим (62,16%), осмим (23,43%), са шестим и седмим разредом није било одговора и 14,41% су навели да никада не реализују географске садржаје овим начином рада (требало је да заокруже један од пет понуђених одговора). Највећи проценат наставника реализује теренску наставу са ученицима петог и осмог разреда, што је очекивано, сходно садржајима који се у тим разредима обрађују: Физичка географија у петом и Регионална географија у осмом разреду.

Географски садржаји се реализују једном недељно, применом теренске наставе у трајању 1–2 блок часа за 82,11% испитаника, од (85,59% [$f = 95$]) испитаника који реализују теренску наставу, полудневну (једном месечно) је реализовало 7,37% наставника – што се не подудара са препорукама Де Зана (De Zan, 1999) да се теренска настава често користи, док је 10,52% реализовало као једнодневну наставу једном у полугодишту. Вишедневну теренску наставу нико од испитаника није реализовао. Према садржају: све теренске наставе су биле тематске.

Резултати указују да је теренска настава најзаступљенији облик ванучиониичке наставе, стога је испитивано *да ли постоје статистички значајне разлике међу испитаницима са различитом дужином радног искуства и различитим академским звањем* (стручном спремом). На основу коефицијента контингенције чија вредност износи 0,27, на нивоу статистичке значајности од 0,00, резултати показују да постоји повезаност између стручне спреме наставника и учесталости коришћења теренске наставе, што значи да наставници са високом стручном спремом чешће користе теренску наставу при реализацији географских садржаја од наставника са вишом спремом. Коефицијент контингенције ($c = 0,23$; $p = 0,01$) који је израчунат из расподеле дужине наставног искуства и коришћења теренске наставе приликом реализације географских садржаја је значајан, што значи да постоји међу њима асоцијација, где наставници са више стажа у наставничкој струци (20 година и више) у мањој мери користе ванучиониичку наставу него они са мањим стажом који је користе веома често и често.

*Перципиране предности теренске наставе као облика ванучионичке наставе
приликом реализације географских садржаја, у зависности од наставног стажа
и академског образовања*

Перципиране предности теренске наставе као облика ванучионичке наставе приликом реализације географских садржаја, према мишљењима наставника (од 85,59% [$f = 95$] који реализују теренску наставу), а на основу њихових искустава, у потпуној су сагласности (100% наставника), уз ниво слагања – потпуно се слажем и слажем се са следећим тврдњама да ученици: *развијају истраживачки дух и критички однос према процесима који су у природи; развијају вештине тимског рада развијајући комуникативне и кооперативне способности поштујући правила добре комуникације; да критички размишљају показујући толеранцију према различитом мишљењу; развијају интердисциплинарни приступ садржајима, боље разумеју чињенице везане за географске садржаје*, што се слаже са налазима аутора Radulović et al. (2023), Bogнар i Matijević (2002), Živković i sar. (2015), De Zan (1999), Borić (2009), Ristanović i sar. (2024).

Наставници, њих 85,59% који реализују теренску наставу, у потпуној су сагласности (свих 100% наставника), уз ниво слагања: потпуно се не слажем и не слажем се са тврдњом да се у оквиру теренске наставе не реализују наставне активности, већ само програм забаве и рекреације.

Корелацију између наставног стажа и академског образовања и одговора на питања о предностима теренске наставе није било могуће израчунати, јер не постоје разлике у одговорима наставника.

*Оспособљености наставника географије за примену теренске наставе
приликом реализације географских садржаја, у зависности од наставног
искуства и академског образовања*

Емпиријским истраживањем желели смо да утврдимо, на основу самопроцене наставника, да ли су током формалног образовања, а затим и стручног усавршавања, стекли довољно знања о примени теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом обраде географских садржаја. Велики број наставника (76,58%) сложио се у потпуности и углавном су се сагласили с тим да су током школовања и стручног усавршавања стекли довољно знања о примени теренске наставе; неодлучно је 9,01%, док се 14,41% наставника уопште с тим не слаже. Хи-квадрат показује да је разлика у учесталости одговора статистички значајна ($\chi^2 = 95,67$; $df = 1$; $p = 0,00$), на основу чега можемо рећи да су наставници географије током школовања и стручног усавршавања стекли довољно знања о примени теренске наставе приликом обраде географских садржаја.

Корелација стручне спреме наставника и самопроцене стручне оспособљености наставника географије о примени теренске наставе при реализацији географских садржаја је значајна ($s = 0,36$), на нивоу статистичке значајности $p = 0,01$. Резултати указују да су наставници са вишом стручном спремом оспособљенији од наставника са вишом стручном спремом. На основу коефицијента контингенције чија вредност износи 0,66, на нивоу статистичке значајности од $p = 0,00$, закључујемо да постоји повезаност и дужине наставног стажа и самопроцене стручне

оспособљености наставника географије о примени теренске наставе при реализацији географских садржаја, где наставници са мање радног искуства сматрају да су довољно оспособљени, док наставници са већим радним искуством сматрају да ипак нису довољно оспособљени за реализацију географских садржаја теренским радом.

ЗАКЉУЧАК

Теренска настава у настави географије је један од облика ванучионичке наставе и представља начин учења кроз инеграцију стечених знања у учионици и стицање знања непосредним тимским наставним радом у географском простору у коме је акценат на проблемском и истраживачком приступу (Buzjak i sar., 2015; Živković, 2015). Циљ овог истраживања јесте утврдити факторе који утичу на заступљеност примене теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја у основној школи, у зависности од наставног искуства и академског образовања.

Истраживање се базирало на три истраживачка задатка: заступљеност ванучионичке наставе приликом реализације географских садржаја од петог до осмог разреда, као и преференција наставника према одређеном облику рада, у зависности од наставног искуства и академског образовања; утврђивање перципиране предности теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја, такође у зависности од наставног искуства и академског образовања; и самопроцена стручне оспособљености наставника географије о примени теренске наставе.

Највећи број наставника географије повремено користи теренски рад у свом раду са ученицима од петог до осмог разреда, има од 0 до 19 година радног стажа, са високом стручном спремом и мишљењем да су током формалног образовања, а затим и стручног усавршавања, стекли довољно знања о примени теренске наставе, као облика ванучионичке наставе, приликом реализације географских садржаја. Они та стечена знања примењују у својој наставној пракси. Дакле, важно је истаћи да је стручна спрема донела позитивну промену у пракси, према самопроцени наставника географије о теренској настави као облику ванучионичке наставе.

Резултати указују на чињеницу да је још увек недовољан број наставника географије спреман да реализује овакав облик рада, иако су свесни многобројних предности теренске наставе (ученици развијају истраживачки дух и критички однос према процесима који су у природи; развијају вештине тимског рада усавршавајући комуникативне и кооперативне способности и поштујући правила добре комуникације; критички размишљају показујући толеранцију према различитом мишљењу; развијају интердисциплинарни приступ садржајима, боље разумеју чињенице у вези с географским садржајима) и сматрају се компетентнима за њено реализовање, али нажалост наводе и разлоге за непримену оваквог вида наставе: додатно време и рад потребни за организацију; тешкоће при добијању сагласности и финансијску демотивацију за реализацију теренске наставе. С друге стране, наставници који користе теренски рад сматрају да је он најинтересантнији део њихових наставних активности.

Главна препорука, заснована на добијеним резултатима истраживања, била би да наставници у већој мери примењују теренску наставу у реализацији географских садржаја, у коме је акценат на проблемском и истраживачком приступу. Истраживање спада у врсту примењених истраживања, дакле, односи се на наставну праксу, те се и импликације односе на будући наставни план и програм за географију, а ово даље подразумева и промене у наставним плановима, броју часова и слично. Дакле, да би се обезбедили услови за инсталирање ових налаза, потребно је да се укључе и фактори образовне политике и омогући примена ових педагошких импликација.

ЛИТЕРАТУРА

- Bognar, L., Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga
- Borić, E. (2009). *Priručnik za nastavu: Istraživačka nastava prirode i društva*. Osijek: Učiteljski fakultet
- Borić, E., Škugor, A. (2012). Achieving Students' Competencies Through Research-Based Outdoor Science Teaching. *Croatian Journal of Education*, 16 (1), 149–164.
- Borić, E., Škugor, A., Perković, I. (2010). Samoprocena učitelja o izvanučioničkoj istraživačkoj nastavi prirode i društva. *Odgojne znanosti*, 12 (2 [20]), 361–371.
- Brazda, M. (1985). *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije, priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga
- Buzjak, N., Bočić, N., Paar, D. (2015). Terenska nastava u stručnom usavršavanju učitelja i nastavnika geografije. *Geografski horizont*, 61 (2), 75–84.
- Cenić, D. S., Milosavljević Đukić, T., Stojadinović, A. M., Spasić Stošić, A. D. (2023). Outdoor Education: Perspectives of Teachers and Students in the Context of School in Nature as an Innovative Approach in Education. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 11 (3), 497–510.
- De Zan, I. (1999). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga
- Đukićin Vučković, S., Milanković Jovanov, J., Ivanović Bibić, Lj., Džigurski – Ivkov, A. (2019). Položaj obrazovanja na terenu u kurikulumima osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u Srbiji. Razradu ove publikacije podržao je projekat LIFEdu – Learning through Interdisciplinary Field Education (2019-1-CZ01-KA203-061379), koji sufinansira Evropska komisija u okviru programa Erasmus+.
- Džinović, M., Tadić, M. (2021). *Zavičajna geografija*. Beograd: Učiteljski fakultet
- Golubovic-Ilić, I. (2024). Nastava prirode i društva van učionice. *Pedagoška stvarnost*, LXX, 1, 40–52.
- Husanović-Pejnović, D. (2011). *Održivi razvoj i izvanučionička nastava u zavičaju*. Zagreb: Školska knjiga
- Kent, A., Foskett, N. (2000). *Fieldwork in the School Geography Curriculum – Pedagogical Issues and Development*. En: R. Gerber and G. K. Chuan (eds.), *Fieldwork in Geography: Reflections, Perspectives and Actions*, pp. 171–193.
- Lambert, D., Reiss M. J. (2016). The place of fieldwork in geography qualifications. *Geography* 101 (1), 28–34.
- Lukša, Ž., Žamarija, M., Dragić Runjak, T., Sinković, N. (2014). Terenska nastava prirode i biologije u osnovnoj školi. *Educatio biologiae* (1), 69–79.

- Mihajlović, D. (2012). Nastava u prirodi – iskustva i stavovi učitelja u Srbiji. *Norma*, XVII, 2, 193–200.
- Milohanić, V. (2023). Izvanučionička nastava / terenska nastava na Trsat i u Fužine. *Poučavanje povijesti*, II (1), 106–109.
- Mitić, L. B., Dejković, M. J., Zlatanović Marković, V. M. (2022). Vanučionička nastava prirode i društva. *Inovacije u nastavi*, 35 (4), 125–134.
- Oktavianto, D. A., et al. (2024). Challenges in the Implementation of Fieldwork Learning in the Geography Curriculum in Indonesia. *Jornal of the Geographical Institute Jovan Cvijic*, 74 (2), pp. 281–289.
- Pravilnik o organizaciji i ostvarivanju nastave u prirodi i ekskurzije u osnovnoj školi, *Službeni glasnik RS*, broj 30 od 25. aprila 2019.
- Radulović, B., Džinović, M., Mandić, D., Zukorlić, M., Starijaš, G. (2023). Outdoor Science Approach with Peer Tutoring at University Level as an Example of Implementing Sustainable Development Strategies. *Sustainability*, 15, 5196.
- Ristanović, B., Milošević, D., Popović, A., Vesović, D. (2024). Terenski rad i ekskurzije, zapostavljena metoda u nastavi geografije – zašto? [Članak]. *Zbornik radova – VI kongres geografa Srbije sa međunarodnim učešćem, Zlatibor. II geografsko obrazovanje*, str. 28–36.
- Sever, I., Vranić, M., Bošnjak, K., Čačić, I., Protulipac, M., Klepac, M. (2017). Procjene učitelja i učenika o izvanučioničkoj nastavi u prirodi u osnovnim školama Grada Zagreba. *Metodički ogledi*, 24 (1), 95–108.
- Skok, P. (2002). *Izvanučionička nastava*. Zagreb: Pedagoški servis
- Tabachnick, B., Fidell, L. (2007). *Using multivariate statistics (5th edition)*. Pearson Education
- Tandarić, N. (2016). Terenska nastava iz fizičke geografije – prijedlog za prvi razred gimnazije. *Geografski horizont*, 62 (2), 33–51.
- Zelembroz, E., Žižanović, S., Lukaš, M. (2022). Izvanučionička nastava u kurikulumima osnovnih škola. *Metodički ogledi*, 29 (1), 191–215.
- Živković, Lj. (2015). *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije*. Beograd: Srpsko geografsko društvo
- Živković, Lj., Jovanović, S., Rudić, V. (2015). *Metodika nastave geografije*. Beograd: Srpsko geografsko društvo

Milanka G. Džinović²
University of Belgrade, Faculty of Education, Belgrade (Serbia)

FACTORS AFFECTING THE APPLICATION OF FIELD TEACHING IN GEOGRAPHY

Abstract: The aim of this applied research is to determine the factors that influence the prevalence of the application of field teaching, as a form of extracurricular education, in the implementation of geographical content from fifth to eighth grade, according to the opinion of 111 teachers in the Republic of Serbia, depending on their teaching experience and academic education. The theoretical basis is formed by the elements of emancipatory didactics. The results indicate that there is still an insufficient number of geography teachers willing to implement this form of work, although they are aware of the numerous advantages of fieldwork, citing: the time and effort required for organization, while teachers who use fieldwork highlighted it as the most interesting part of their teaching activities. The pedagogical implications of these findings point to the need for educational policy (number of lessons in curricula, etc.) to be dedicated to the possibility for teachers to have the conditions for this type of teaching activities in geography teaching.

Keywords: extracurricular activities, geographical content, teachers, primary school, fieldwork

² milanka.dzinovic@uf.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-1143-626X>

